

BOBULE KOLEM NÁS [2]

Období zrání plodů přináší potěšení z krásy a rozmanitosti, ale také starost, pokud krásnou bobuli omylem či ze zvědavosti požije dítě. První starostí lékaře, který rozhoduje o nutnosti a urgentnosti zásahu, je určení rostliny. Z praxe známe, že rodina nebo doprovod nám obvykle poskytuje jen kusé informace a neví často nejen název rostliny, ale ani ji nepřinesou k identifikaci s sebou. Pokud se tyto informace zkombinují s laickými botanickými znalostmi lékaře, může dojít k značným problémům. Velmi nám v těchto případech pomáhá, můžeme-li ukázat rodičům alespoň obrázek či fotografii plodu, listu nebo celé rostliny.

Na toulkách přírodou, v zahradách a v parcích jsem pořídil několik fotografií, které bych Vám nyní chtěl postupně nabídnout s jediným účelem – usnadnit rozpoznání rostliny a rychlé stanovení její jedovatosti. Po domluvě s redakcí časopisu *Pediatric pro praxi* je fotoseriál připraven tak, aby bylo možné jednotlivé díly skládat do složky, kterou můžete v ordinacích a na pohotovosti nabídnout k nahlédnutí rodičům k snadnější identifikaci inkriminované rostliny. Rostliny nejsou řazeny systematicky. Kritéria jedovatosti jsou záměrně uvedena obecně. Další informace lze nalézt v literatuře nebo zjistit v toxikologickém informačním centru.

V zahradách a parcích jsou stále častěji vysazovány nám neznámé okrasné rostliny a jejich kultivary, s jejichž určením mohou být značné problémy. Máte-li v okolí rostlinu s bobulemi, kterou byste rádi identifikovali, zašlete prosím kvalitní fotografie – nejlépe celou rostlinu a detail listu a plodu, na mou adresu. Všechny došlé obrázky bychom rádi na konci seriálu uveřejnili. Seznam použité literatury a zdroje budou uvedeny v posledním díle.

Antonín Gabera

Brusnice borůvka | *Vaccinium myrtillus*

Popis rostliny

Keř. Výška do 50 cm. Kmínky jsou plazivé, větve vzpřímené, zelené s ostrými hranami. Listy střídavé, vejčité okrouhlé, špičaté, jemně pilovité, opadavé. Květy jsou jednotlivé v úžlabí listů, na stopkách, korunky mají baňkovité, bledě zelené až narůžovělé. Kvete od dubna do července. Zralé bobule jsou černomodré, ojíňelé. Plody zrají od června do září. Hojně roste v lesích, na skalách, rašeliništích a vřesovištích.

Jedovatost rostliny

Plody jsou jedlé.

Vlochně bahenní | *Vaccinium uliginosum*

Popis rostliny

Keř. Vysoký 50–100 cm, charakterizují ho plazivé oddenky s vystouplými holými větvemi. Větve hnědé až červenohnědé. Listy jsou sivozelené, krátce řapíkaté, vejčité až eliptické, celokrajné. Květy jednotlivé nebo v 2–4květých hroznech, jsou růžovité až bílé. Kvete v květnu a červnu. Plody jsou modravé ojíňelé bobule s bezbarvou šťávou nakyselé chuti (bobule borůvky jsou menší a mají tmavě fialovou šťávu). Roste na rašeliništích, dosti hojně v pohraničních pohořích.

Jedovatost rostliny

Jedovaté jsou plody, snadně zaměnitelné za borůvku. Obsahují třísloviny, katechin, anthokyaniny, flavonoidy a organické kyseliny.

Brusnice brusinka | *Vaccinium vitis-idaea***Jedovatost rostliny**

Plody jsou jedlé.

Popis rostliny

Keř. Nízký, bohatě větvený, s plazivými kmínky a vzpřímenými větvičkami. Listy jsou střídavé, tuhé, vejčité, na špičce zaokrouhlené až vykrojené, vždy zelené neopadavé. Květy se seskupují v koncových hroznech, bílé až narůžovělé, zvonkovité. Kvete od května do srpna. Plody jsou kulaté, červené, lesklé bobule. Roste v lesích, rašeliništích, vřesovištích a na skalách.

Bez černý | *Sambucus nigra***Jedovatost rostliny**

Listy jsou jedovaté.

Plody za čerstva obsahují kyanogenní glykosidy, organické kyseliny, silice, barviva a vitaminy A a C. Po tepelné úpravě jsou jedlé. Květy obsahují silici, glykosid rutin a sambunigrin, třísloviny a cholin.

Popis rostliny

Keř až nízký strom. Výška až 6 metrů. Šedohnědá podélně rozpraskaná kůra. Větve mají uvnitř bělavou dřev. Listy jsou lichozpeřené, dvou až tříjařmé, podlouhlé vějířité lístky na okrajích nestejně pilovité. Květy bílé až slabě nažloutlé. Květenství jsou chocholičnatá, plochá. Kvete od května do června. Plody jsou černé pec-kovičky až 6 mm v průměru. Roste v lesích, křovinatých stráních a mezích, podél komunikací, na rumišťích, v polích při sloupech el. vedení.

Bez červený | *Sambucus racemosa***Popis rostliny**

Keř až nízký strom. Výška dosahuje až 3 metry, je bohatě větvený. Má tmavohnědou kůru a skořicově hnědou dřev. Listy jsou řapíkaté, lichozpeřené, lístky ve dvou až třech jařmech, vejčité až kopinaté, na okrajích drobně pilovité. Květenství latovitá, vejcovitá. Květy jsou v barvě žluté až zelenavé. Kvete v dubnu až červnu. Plody jsou červené peckovičky, dozrávají v červenci až září. Roste v lesích, na pasekách, křovinatých stráních, v roklích.

Jedovatost rostliny

Jedovaté jsou listy a plody. Obsahuje kyanogenní glykosid sambunigrin, řadu organických kyselin, barviva a iridoidní látky.

Bez chebdí | *Sambucus ebulus***Popis rostliny**

Bylina, vytrvalá, nepříjemně páchnoucí. Vysoká až 2 metry, na přímých nevětvených rýhovaných lodyhách rostou řapíkaté lichozpeřené listy, ostře pilovité. Květenství jsou bohatá, ploché vrcholky, koruna je kolovitá. Květy se barví bíle až růžově s nachovými prašníky. Kvete od června do července. Plody jsou lesklé černé peckovice se třemi semeny, plodí od srpna do září. Roste v lesních lemech, na křovinatých stráních, vinicích, rumišťích, podél komunikací.

Jedovatost rostliny

Jedovatá je celá rostlina, zejména semena v černých plodech.

Obsahuje organické kyseliny (kys. ferulovou a kumarovou), hořčiny, třísloviny, saponiny, esteroidní glykosidy (ebulosid, isoswerosid atd.) a kyanogenní glykosid sambunigrin.

Toxická aktivita se ztrácí tepelným zpracováním.

Kalina obecná | Viburnum opulus

Jedovatost rostliny

Jedovaté jsou listy a kůra, méně jedovaté jsou plody. Obsahuje viburnin, amylin a as-tralagin.

Popis rostliny

Keř až nízký strom, vysoký až 4 metry. Mladé větve jsou lysé. Listy na větvích vstřícné, dlouze řapíkaté, čepel listu hluboce trojlaločná. Kulovitá květenství se skládají z bílých květů po okrajích a z růžových uprostřed. Kvete v květnu až červenci. Plody jsou červené peckovice dozrávající v září. Roste na vlhkých místech, v listnatých lesích. Často se vysazuje do parků a zahrad ve šlechtěných podobách, které se mohou lišit od základního popisu.

Kalina tušalaj | Viburnum lantana

Jedovatost rostliny

Jedovaté jsou listy a kůra, méně jedovaté nebo nejedovaté jsou plody. Obsahuje viburnin, amylin.

Popis rostliny

Keř. Vysoký až 4 metry. Mladé větve jsou šedě plstnaté. Listy vstřícné, krátce řapíkaté, vejčitého tvaru, dosti kožovité, svraštělé, celistvé s pilovitým okrajem, na rubu jsou chlupaté. Květy jsou uspořádány do bohatých koncových vrcholů, žlutobílé barvy. Kvete v dubnu a květnu. Plody jsou peckovičky, barva zrání přechází z korálově červené na lesklou černou barvu v plné zralosti. Dozrávají od srpna do října. Roste ve světlých hájích, na stráních, lesních lemech a mýtinách. Je vysazován do parků.

Určení stupně jedovatosti

rostliny velmi silně jedovaté

rostliny silně jedovaté

rostliny jedovaté

rostliny málo jedovaté nebo nejedlé

rostliny jedlé

Připravil:

MUDr. Antonín Gabera

Dětská klinika IPVZ, Masarykova nemocnice

Ústí nad Labem

e-mail: antonin.gabera@mnul.cz